

LA INVENCIÓ DEL CORREFOC

Salvador Palomar

Invenció. Acció de trobar una cosa oculta.

El correfoc, acte festiu de carrer en què els participants evolucionen entre i sota les espurnes dels focs pirotècnics dels diables, dracs i altres figures del bestiari fantàstic, és, amb tota probabilitat, la gran invenció de la festa catalana del darrer quart del segle XX en el sentit de creació, però també des d'un concepte de retrobament amb tota una antiga pràctica de jugar amb el foc —el diccionari el defineix, explícitament, com a joc de carrer— ben present en l'ús festiu de les fogueres, torxes i artificis pirotècnics des de fa segles.

En l'actualitat, el correfoc és l'acte cabdal de moltes festes majors, si més no, per a un sector de població que el viu amb intensitat. El correfoc és, efectivament, un dels paradigmes de la transgressió festiva: representa l'ocupació de l'espai públic, en una relativa foscor, on s'estableix una relació de comportament entre els presents ben diferent de qualsevol altre moment de la quotidianitat. Jocs de provocació i enfrontament ritual, risc assumit —però real— i descàrrega emocional, vivència sempre col·lectiva i, alhora, aventura personal o ritus d'iniciació en l'experiència festiva. No hi ha dos correfocs exactament iguals i ha estat el costum de cada indret el que ha acabat configurant un ampli ventall de característiques específiques, rituals, espectacularitat o models de participació. Hi ha correfocs en què és impossible anar a l'era sense voler pols i d'altres que tenen llocs i moments per ser observats dels de la còmoda distància. Hi ha correfocs de recorregut llarg, pels carrers del nucli antic d'una població, i altres que es concentren en una plaça. Hi ha correfocs que no ho són, esdevenint simples desfilades espectaculars, amb colles de diables i

SALVADOR PALOMAR

bestiari de foc, però que, probablement, s'anomenen així perquè hom no coneix ara cap altra paraula.

La paraula, que no el concepte, es va inventar a Barcelona. Explica Bienve Moya:

Era el tercer any després de la recuperació —o com vulguis dir-ho— de la festa de la Mercè. Un any, Els Comediants van voler convocar una trobada de dracs, però no se'n van sortir, perquè no van trobar dracs. L'any següent —jo estava treballant a l'Ajuntament de Barcelona—, entre tres persones vam decidir-nos a anar a buscar dracs: el de Vilanova, el de Sitges, el de Vilafranca, el de Ribes... Vam trobar el d'Olot, que no va voler venir el primer any, tampoc ho va fer el de Sol-

sona, i vam localitzar el de la Bisbal d'Empordà. Vam voler fer aquella primera trobada i, com que hi havia pocs dracs, vam decidir posar-hi també balls de diables: els de l'Arboç i els de Vilanova. Els de l'Arboç davant i els de Vilanova darrere, per donar una mica més de cos.

I van sortir per anar Rambla avall, pel carrer Ferran. Quan els de l'Arboç van arribar a la Rambla, es van trobar al capdavant del carrer tota una sèrie de gent d'aquells que a la meua època els hi deien *peluts* o *hippies*, que per compte d'apartar-se, com acostumava a fer la gent d'altres poblacions quan passaven els diables, es van alçar i es van fotre sota el foc. Llavors, els guàrdies, ràpidament, els van anar a treure.

Però els organitzadors van anar a dir que no, que els deixessin estar, que si jugaven, que juguessin. I va quedar així. L'any següent ja s'esperaven, expressament. I llavors es feia aquest joc, cada any. Però ja no es podia dir trobada de dracs, perquè hi havia més diables que dracs. Per similitud al correbou, doncs va sortir el correfoc. *Correfoc* li vam començar a dir de veu, entre nosaltres, i l'any següent, com que li havíem de posar un nom, doncs es va quedar *correfoc*.

I el nom, certament, va fer fortuna. La denominació neix, per tant,

d'una pràctica que es genera a la trobada de dracs i diables barcelonina de 1979. Tot i que l'aparició de la paraula *correfoc* als programes de festa és, de ben segur, posterior al seu ús al carrer.

La idea de jugar amb el foc –sobretot amb el de les carretilles dels diables– era present en altres poblacions que comptaven amb balls de diables històrics, com el Vendrell, o on el record de l'ús d'aquests artificis pirotècnics era prou vigent. A Reus, el 1979, la cercavila de la Nit de Sant Joan és un primer intent de jugar amb el foc, amb joves que disposen de vestit de diable. Cal recordar que al Baix Camp, en les sortides tradicionals del ball de diables, s'hi participava a títol

individual, amb vestit propi o llogat. Aquell mateix any van tenir lloc a la ciutat unes festes dedicades a la Mare de Déu de Misericòrdia on van participar desenes de diables de la vella generació. L'any següent es comença a parlar de la Cercavila de Foc i es construeix la Cabra de Reus. Aquest és, probablement, el primer animal de correfoc que existí al país –afirmació que deixaré, prudentment, en condicional–, bastit, de fet, quan encara no s'havia inventat la paraula. Efectivament, la Cabra neix el 1980 per córrer, escampar foc amb molta agilitat, empaitar els assistents i proposar un joc participatiu amb les espurnes que projecta al seu voltant. No és cap figura d'un bestiari tradicional que ve del passat, que surt a les professions i seguicis cívics de festa major o Corpus. La Cabra és una bèstia per al correfoc i desenvolupa la seva funció d'una manera altament efectiva.

L'aparició d'aquest animal ens mostra com, més enllà de teories pintoresques sobre la difusió del folklore tan sovintejades en el passat, es poden generar processos semblants en poblacions diferents sense una vinculació directa. Barcelona no havia inventat el correfoc, però li posa nom, i la Cabra hi participa ben aviat, el 1981.

La Cabra, per altra banda, té un deute amb les guites de la Patum de Berga. No hi té cap semblança en la forma, però la Patum ens havia ensenyat que la força del foc radica, més que en la intensitat, en la possibilitat de jugar-hi o de compartir-ne els efectes amb els seus portadors.

Les evolucions de les guites berguedanes o els Salts de Plens foren i són els referents d'una tradició centenària, d'una manera de viure la festa amb el foc com a protagonista. Les guites de la Patum mostren una forma tradicional de jugar amb el foc ben diferent de les desfilades dels dracs a la professions. El Salt de Plens, on els participants i els actuants, coberts d'herba i amb els artificis pirotècnics damunt el cos, han de dansar coordinadament, evolucionant al ritme de la música, en una plaça més que plena de gom a gom, enmig d'un mar de foc, ha estat una de les imatges més impactants i més reproduïdes de la festa. Un oceà d'onades vermelles que giren i que, finalment, es va apagant, que esdevingué icona de la presència

SALVADOR PALOMAR

SALVADOR PALOMAR

SALVADOR PALOMAR

necessària de la pirotècnia —emprada per participants no professionals— en les festes populars catalanes.

Les actuacions de teatre de carrer del grup Els Comediants, i el seu espectacle *Dimonis*, van ser també un element clau en la difusió d'una percepció del diables com a recurs festiu i d'una estètica que pouava, més o menys, de la tradició i recreava el personatge del diable. Encara hi podríem afegir altres factors que s'han anat trobant —és a dir, incorporant a aquest procés d'invenció— amb el pas del temps. Des de la recreació de mitologies locals, sobretot en l'àmbit del bestiar, fins al coneixement de pràctiques festives històriques, com els bous de foc, que es poden vincular més o menys directament a la forma actual dels correfocs.

El correfoc neix, doncs, ara fa tres dècades, com un espai de transgressió festiva, un joc amb el necessari component de risc, on l'ordre quotidià del carrer és substituït per una lluita ritual, entre espurnes i suor, entre éssers mitològics i participants abillats convenientment.

El correfoc mostra, finalment, el caire principatí —en el sentit territorial— dins les invencions de la tradició catalana. És la transgressió civilitzada —en el sentit antropològic— basada en una estructura associativa dins la comunitat. Front a pràctiques més lliures, informals i espontànies

de festa amb ús de la pirotècnia —disparada manualment, erràtica...—, el correfoc es configura com una forma ordenada del desordre —àdhuc excessivament controlada des de dins, en algunes poblacions— que esdevé, fins i tot, més fàcilment assumible per l'ordre social dominant. És l'esclat festiu que es pot acotar en el temps i en el recorregut —i que, ara, també es pot controlar des de la responsabilitat en l'adquisició de la pirotècnia—, però que pot actuar com a mecanisme regulador de tensions generacionals o ideològiques existents dins la comunitat, implicant en

el conjunt de la celebració amplis sectors de la població menys favorables a altres formes d'expressió festiva més adreçades a la reproducció explícita de l'ordre establert.

I, malgrat tot, el correfoc es troba avui amenaçat. Una amenaça que —en nom d'una suposada seguretat— cal situar en el context de l'atac constant a les llibertats individuals i a la capacitat de les persones d'establir els vincles de relació amb els altres o d'autogestionar la seva existència sense intervenció i control dels poders públics a la societat occidental.

Ara la teva publicitat al web de

caramella

revista de música i cultura popular
caramella
CARRUTXA - SOLC - TRAMÚS
INICI QUI SOM? ACTUALITAT OPINIÓ ANXIU LA VOSTRA REVISTA FILLAÇOS

La teva publicitat pot anar aquí

El 10è Xàbia Folk, dedicat a Pep Bas
Pep Bas, referència del 10è Xàbia Folk.

Contacte:
CARRUTXA - SOLC - TRAMÚS
C/ Major, 51, baixos
08513 Prats de Lluçanès (Lluçanès)
Tel. 93 850 82 81
A/e: redaccio@revistacaramella.cat

Publicat el llibre "La cançó en valencià", de Josep Vicent Frechina.

CARAMELLA present a Montant i al Lluçanès
Organitzades pel Parc Natural de la Serra de Montant i l'entorn de Solc, música i dansa al Lluçanès, els dies 29 de març i 2 d'abril, sempre juntes amb la festa de pastor que hi acompanya.

A Tortosa, Baix Ebre, nou punt

www.revistacaramella.cat